

Łęg

1. O siedlisku

Lasy łęgowe zwane łęgami to najżyźniejsze i jedne z najbardziej różnorodnych zbiorowisk leśnych w Polsce. Związane są przede wszystkim z dolinami większych i mniejszych rzek, a warunkiem ich istnienia są coroczne krótkookresowe zalewy. W odróżnieniu od olsów, woda przepływa przez łęgi, a nie w nich stagnuje. Regularne podtapianie zapewnia stały dopływ materii organicznej i powoduje, że są to tereny wyjątkowo żyzne (gleby typu mada oraz mułowo-glejowe).

W Polsce występują dwie grupy łęgów, pierwsza to te położone w dolinach dużych i średnich rzek na glebach bardzo żyznych (mady). Są to przede wszystkim łęgi dębowo-jesionowo-wiązowe oraz topolowe i wierzbowe, gdzie w drzewostanie dominują wiązy, dęby, wierzby, topole i jesiony. Takie dobrze wykształcone łęgi są obecnie rzadkością w skali kraju. Natomiast drugą grupę reprezentują łęgi rosnące przy mniejszych rzekach i ciekach wodnych, niekiedy wokół jezior. Wykształcają się głównie na glebach mułowo-glejowych, czasami organicznych. W drzewostanie dominuje przede wszystkim olcha oraz jesion wyniosły.

Łęgi, jako element korytarza ekologicznego, jakim jest każda dolina rzeczna, stabilizują stosunki wodne i sprzyjają naturalnej retencji wód. Lasy te pełnią ważne funkcje z punktu widzenia ochrony przeciwpowodziowej. Podczas powodzi zatrzymują i opóźniają falę wezbraniową, zmniejszając siłę wody, a także wchłaniając pewną część wód powodziowych. Lasy łęgowe sprawdzają się także w roli naturalnej oczyszczalni ścieków. Pobierają z wody biogeny – azot, fosfor, resztki pestycydów. Drzewa w bocznym nurcie rzeki stanowią przeszkodę, która spowalnia przepływ wody, a im wolniej płynie woda, tym lepiej się oczyszcza. Z drugiej strony lasy porastające brzegi rzek wzmacniają je i chronią przed erozją boczną oraz zmniejszają ilość gleby przedostającej się z pól do rzek.

2. Problemy

Zagrożeniem dla lasów łęgowych jest obniżanie się poziomu wód gruntowych oraz wynikający z tego m.in. proces grądowienia łęgów, czyli zmiany struktury lasu. Największe straty w łęgach spowodowały jednak regulacje rzek oraz budowa zbiorników i wałów przeciwpowodziowych oraz przekształcanie tych siedlisk w użytki rolnicze, np. łąki). Odcięcie łęgu od okresowych zalewów nieuchronnie prowadzi do jego zaniku lub co najmniej degeneracji. Prostowanie rzek i likwidacja naturalnych obszarów zalewowych, co w mniemaniu wielu inżynierów miało zapobiegać powodziom, okazało się przeciwnie skuteczne. Lasy łęgowe porastające brzegi rzek stanowią bowiem ważną strefę buforową: ich brak przyspiesza spływ wód i podnosi poziom fali powodziowej.

Ponieważ siedlisk łęgowych w stosunku do innych mamy w Polsce dość mało i na niewielkich powierzchniach, bardzo groźne mogą być dla nich inwazyjne gatunki obce, w szczególności niecierpek gruczołowaty, a także klon jesionolistny. Ten ostatni, do niedawna chętnie sadzony w miastach i parkach, charakteryzuje się wysoką samosiewnością i łatwo wymyka się spod kontroli. Szczególnie dobrze rozprzestrzenił się właśnie w dolinach rzecznych oraz w sąsiedztwie wałów przeciwpowodziowych, wypierając wiele rodzimych gatunków zielnych i drzewiastych.

3. Działania

Podstawą ochrony łągów jest przede wszystkim ochrona warunków siedliskowych, w których funkcjonuje ten typ ekosystemu, zwłaszcza ochrona warunków wodnych w ramach ogólnokrajowej gospodarki wodnej.

Ochrona czynna łągów w projekcie polega na eliminowaniu inwazyjnych gatunków obcych – obok wspomnianego klonu jesionolistnego także rdestowca ostrokończystego, czeremchy amerykańskiej, oraz robinii akacjowej. W niektórych przypadkach, punktowo, stosuje się też przebudowę drzewostanu polegającą na usuwaniu gatunków ekologicznie obcych, np. sosny lub świerka, wprowadzonych na to siedlisko wskutek nasadzeń sztucznych. W zależności od ich ilości przybiera ono postać trzebieży (młodszy drzewostan) lub rębni złożonych (starszy drzewostan). Usunięcie gatunków niepożądanych ułatwia wzrost gatunkom właściwym dla tego siedliska.

Warto wiedzieć, że lasy łągowe mają wysokie zdolności regeneracyjne i pod warstwą drzew z nasadzeń sztucznych potrafią rozwijać się drzewostany o składzie bliskim naturalnym łągom.

4. Przykłady

Największe powierzchniowo zabiegi ochrony czynnej prowadzone są w obszarze Natura 2000 Rogalińska Dolina Warty, w nadleśnictwach Babki i Konstantynowo. Dotyczą one usuwania czeremchy amerykańskiej i robinii akacjowej poprzez karczowanie lub wrywanie z korzeniami. W przypadku form drzewiastych dopuszczona jest wycinka oraz zabezpieczenie pnia przed wyrastaniem odrośli.

Łącznie w projekcie ochroną czynną objętych jest 7 obszarów Natura 2000 i siedliska o powierzchni około 60 ha.

5. Ciekawostki

Najlepiej zachowane fragmenty łągów dębowo-wiązowo-jesionowych, nie tylko w Polsce, ale nawet w Europie znajdziemy w dolinie Odry na Dolnym Śląsku, a także nad Wartą w okolicy Krajkowa i Czeszewa.

Długotrwałe zalewy mogą lokalnie niszczyć drzewostan łągów. Np. powódź z 1997 r. spowodowała zamarcie kilkuset ha drzewostanów nad Odrą. Takie zaburzenia są jednak wpisane w ekologię tych ekosystemów leśnych, które potrafią funkcjonować w warunkach uznawanych za stresowe.

Wyraz „łąg” (także „łęk”) pochodzi z języka prasłowiańskiego i oznaczają wygięcie lub krzywiznę. Przypuszcza się, że pierwotnie łągiem nazywano zakole rzeki (jej łukowate wygięcie), o czym świadczą zachowane do dziś nazwy wsi: Łąg, Łęzek, Załęże.

6. Mapa

łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe: Wałbrzych, Sobibór, Kołaczyce, Drewnica

łągowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe: Konstantynowo, Babki, Czarniejewo